

EU do Srbije in držav jugovzhodne Evrope nasploh. Knjiga se končuje z analizo vpliva globalne ekonomske in finančne krize na Srbijo, sumarno analizira rezultate srbskega modela tranzicije, ki se je uveljavil po letu 2000, in podaja sugestije za naprej.

Glavno sporočilo knjige je, da so v zadnjih dveh desetletjih srbsko tranzicijo v tržno gospodarstvo in večstrankarsko demokracijo upočasnjevali in ovirali v prvi vrsti dogodki, dejavniki in politike, ki so bili v svojem bistvu neekonomске narave; politični režim Slobodana Miloševića in posledično vojne ter mednarodna izolacija. Najpomembnejši dejavnik, ki je oviral tranzicijo, je bil politični režim Slobodana Miloševića v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, ki je bil v svojem bistvu protireformen in nedemokratski in ki je dajal prednost specifičnim političnim pred širšimi ekonomskimi cilji. S srbsko/Miloševićevo politiko izzvana politika mednarodne skupnosti do Srbije, ki je kulminirala v ekonomskih in političnih sankcijah ter na koncu v intervenciji NATA, je zavrla procese tranzicije, saj je državo in njene prebivalce za dolgo razdobje poslala v popolno izolacijo v ekonomskem in političnem smislu. Kljub vsemu je sporočilo knjige pozitivno, saj avtorica verjame, da je tudi Srbija na poti v boljšo prihodnost.

Knjiga vsekakor predstavlja zanimivo in visoko strokovno analizo procesov ekonomske in politične transformacije Srbije v zadnjih dvajsetih letih. Kot taka je knjiga nepogrešljivo branje za vse, ki se ukvarjajo s tranzicijo, še posebej pa za tiste, ki strokovno,

poklicno ali zasebno prihajajo v stik s Srbijo, njenimi podjetji, institucijami in ljudmi. Posebno še v luči kandidate Srbije za članstvo v EU in pomembne vloge v celi regiji nasploh. Dejstvo, da smo Slovenci s Srbi dolgo živeli v skupni državi, da se ekonomski odnosi s to državo krepijo, knjigo dela še dodatno zanimivo.

Andreja VOGRIN

Florian P. Kühn
Sicherheit und Entwicklung in der Weltgesellschaft: Liberales Paradigma und Statebuilding in Afghanistan

VS Verlag für Sozialwissenschaften,
 Wiesbaden 2010,
 str. 385, 39.95 EUR
 (ISBN 978-3-531-17254-5)

Knjiga nemškega politologa, Florian P. Kühna, z naslovom *Sicherheit und Entwicklung in der Weltgesellschaft (Varnost in razvoj v svetovni družbi)* ter podnaslovom Liberalna paradigma in izgradnja države (*statebuilding*) v Afganistanu, ni monografija, ki bi predstavljala vodilo ali ponujala na pladnju prinesene odgovore na vprašanja zahodne intervencije v Afganistanu, temveč je, kot pravi avtor sam, prispevek h kritičnemu znanstvenemu razumevanju problematike.

Strukturni vzroki za pomanjkljivosti politike zahodne intervencije v Afganistanu izvirajo iz protislovne liberalne zahodne politike. Glavna

teza dela se glasi takole: *slabosti pri izgradnji države izvirajo iz zahodne svetovne politike, to je iz mednarodne politike liberalno zasnovane države*. Avtor svojo tezo dokazuje s pomočjo razumevanja liberalnega koncepta varnosti in razvoja, nato z dokazovanjem protislovij v liberalni svetovni politiki in posledično pri izgradnji države, kjer mu kot primer služi Afganistan.

Liberalni pogled se odraža že v družbenem konceptu varnosti. Varnostna politika namreč ne more biti vrednotno nevtralna, objektivno pravilna ali nepravilna. V mednarodnih odnosih velja model vestfalske države kot svetovni koncept, ki določa sistem. V liberalni miselnosti je država tista »služba« (nem. Dienstleister), ki zagotavlja preživetje posamezniku, ki je po koncu hladne vojne vse bolj postajal referenčni objekt varnosti. Država je za obstoj varnosti *conditio sine qua non*, svojo utemeljitev pa najde v umiritvi (pacifikaciji) razmerij znotraj države. Če je država močna, lahko *vis-a-vis* družbenim skupinam uveljavlja enotno politiko. V primeru, ko država sama ogroža varnost svojih prebivalcev, pa se postavlja vprašanje, ali ni v taki državi mednarodna intervencija upravičena.

Tako kot varnost je tudi razvoj družbeni pojem, v katerem se zrcali močna zahodno-liberalna prevlada. Njegov pomen izvira iz liberalnega fundamentalizma, kjer velja, da je posameznik racionalen subjekt, ki svoje vrednote uveljavlja naproti drugim. Razvoj družbe temelji na gospodarski rasti, ki je vezana na modernizaci-

jo (s pomočjo trga). Razvojne teorije obravnavajo gospodarsko rast in produktivnost kot primarne mehanizme razvoja. Pomembne so razvojne stopnje, pri prehodu iz ene v drugo pa je pomembna oziroma potrebna humanitarna pomoč. Če gledamo na svetovno družbo s stališča gospodarske rasti, velja ugotovitev, da kdor ne raste, je zaostal. Kot alternativo na gospodarski rasti temelječemu razvoju, avtor ponuja definicijo razvoja kot *sukcesivnega zmanjšanja eksistenčnih tveganj*, kjer razvoj ni več vezan na državo in gospodarsko rast.

Liberalni svetovni pogled sicer pojmuje tržno demokracijo kot najvišje razvito obliko države, vendar pa liberalna zunanja politika v svetovni družbi vseeno ni brez protislovij. Če so namreč vsi narodi svobodni, stoji liberalne demokracije pred izbiro: druge države pustiti, da same izberejo svojo organizacijsko obliko (pri čemer se lahko pojavijo neliberalni režimi) ali pa se ravnajo neliberalno in spodbujajo nastanek liberalnih vlad, pri tem pa nasprotujejo samoodločbi narodov.

Subjekt v svetovni varnostni politiki predstavlja varnostna skupnost (*security community*), ki pojmuje kaotično in necivilizirano stanje družinskih skupnosti kot varnostno tveganje. Objekti na drugi strani so šibke države, na katere se veže liberalna izgradnja države. Tako prihaja v liberalnem svetovnem pogledu do neenakosti oziroma hierarhije. Demokratske države so priznane kot enokopravne in zanje veljata suverenost in neintervencija v notranje zadeve. Na

čelu svetovne hierarhije so torej liberalne demokracije, ki so že dosegle določeno raven razvoja, liberalna zunanja politika pa širi liberalizem dalje med neliberalne države.

Od vseh možnih oblik organiziranosti družbenih razmerij demokracija vsekakor ni najslabša oblika. Vendar pa liberalna demokratična misel temelji na vsaj treh protislovnih predpostavkah. Prvič, *vsí ljudje naj bi bili enaki, vendar v resnici niso*. To izhaja iz liberalne teorije, saj države, ki še niso na taki stopnji razvoja, da bi bile sposobne ščititi lastnino in na temelju denarja kapitalistično gospodariti, niso priznane kot enakopravne. Drugič, *vsaka država si lahko sama izbere obliko vladavine, vendar mora le-ta biti demokratična*. Pri tem samoodločba ni mogoča, saj je možno izbrati le demokracijo. In tretjič, *demokracija prinese vsakemu nekaj, vendar ne nujno blagostanja*. Analogija z varnostno skupnostjo, kot skupnostjo držav blaginje, se pri izgradnji države (*statebuilding*) ne ponovi in ne uveljavi, saj z režima pomoči (*aid regime*) samoumevno ne spremlja tudi mehanizem za prerazporeditev bogastva v državi. Tak mehanizem bi namreč omejeval lastninske pravice in veljal za neliberalnega. Od države tako ni pričakovati, da bi pospeševala blaginjo, saj bi to pomenilo intervencijo in prerazporeditev bogastva, to pa pomeni, da na tak način ni mogoče dosežati družbenega/socialnega miru.

Avtor kot problematiko pri izgradnji držav obravnava tudi rente, to je tiste vrste dohodek, ki ne nastane na podlagi dela oziroma storilnosti in za

katerega investicije niso potrebne. Klasični primer ekonomske rente je naftna renta pa tudi renta, povezana z diamanti in drogami, tj. z redkimi gospodarskimi dobrinami. Politična renta je bila v času hladne vojne povezana s finančnimi transferji v države tretjega sveta, z namenom vzpostavitve politično zaželenih vlade. V okviru vzpostavitve države interventna skupina sprejme odločitev, komu dodeliti pomoč. Navadno so to elite, ki znajo komunicirati z zahodnimi akterji. Rente so problematične predvsem zato, ker omogočajo korupcijo in klientelna razmerja. Posledično temu državniki in nedržavniki akterji, ki prejemanje rente, zaradi svojih koristi ovirajo gospodarski razvoj. Niti v liberalnem smislu niti z vidika blaginje rentna država in ekonomija nista koristni. Tako se omejuje enakopravna razdelitev resursov. Države, prejemnice rent, so v gospodarski, politični in socialni odvisnosti od dajalcev rent, v brezizhodnem položaju pa so zaradi intervencij tudi države varnostne skupnosti, ki v bistvo opravljajo Sizifovo delo.

Varnostna skupnost opredeljuje Afganistan kot šibko državo. Uporaba sile je monopolizirana pri Talibanih, ki pa niso povezani z družbo, financirajo jih zunanji viri (npr. Arabci in drugi). Država se ne odziva na zahteve družbe in je kot storitvena služba zelo šibka. Afganistan predstavlja varnostnopolitični preizkusni kamen zahodne intervencije. Intervencijska politika tu sledi načelni logiki liberalne miselnosti. Mednarodni režim pomoči se srečuje z družbo, ki je v lokalnih formacijah zelo fragmentira-

na; država in družba nista prepleteni, močno pa je prisotna tudi islamizacija politike. Zdi se, kakor da je država vzpostavljena od zunaj ob sočasnem obstoju družbe s poddržavnimi strukturami vladavine z nizko stabilnostjo, plemenskimi povezavami in krvnim sorodstvom. Za politično mobilizacijo prebivalstva v Afganistanu ni pomemben politični program, temveč etnična afilijacija. Država ima nizko stopnjo legitimnosti, zato je težko vzpostaviti varno in razvojno usmerjeno okolje.

Tako humanitarne organizacije kot zahodna vojska sta v afganistanski državi predmet agresije. Intervencija namreč velja za kulturni imperializem kot kampanja kristjanov proti muslimanom. Zato sta ZDA in Nato vse bolj razumljena kot okupatorja in element povečevanja tveganja, kar se tiče nasilja. Osrednja oblast izgublja še tisto malo legitimnosti, ki jo ima, ker ljudem ne more zagotavljati varnosti. Sile, ki so intervenirale, pa zase ne morejo trditi, da s svojo intervencijo civilistov ne ogrožajo.

Pri liberalnem vzpostavljanju afganistanske države se pojavlja vprašanje legitimnosti. Afganistanci se namreč sprašujejo, kakšna neki je dodana vrednost osrednje državnosti naproti družinskim, plemenskimi in etničnim omrežjem. Sicer pa vzpostavljanje na liberalnem modelu utemeljene afganistanske države ovirata predvsem dva faktorja. Prvi je politična lojalnost, ki gre vzporedno z etničnimi kategorijami in se ne ozira na vlogo države. Drugi faktor pa je vpliv religije v družbenem življenju, ki v skladu z muslimansko miselnostjo

uči, da je bog tisti, ki postavi vladarja in vladavino, ne pa nekakšne mednarodne agencije. Mednarodni projekt bi v Afganistanu pridobil na legitimnosti samo v primeru, če bi prispeval k blaginji te države oziroma njenih prebivalcev. Tega pa pri strategiji varnostne skupnosti, pod vodstvom ZDA, za enkrat ni mogoče doseči.

Cilj vzpostavitve centralne državnosti, z elementi liberalne demokracije, je v Afganistanu zastavljen preveč ambiciozno. Tveganja se ne pojavljajo zgolj zaradi terorizma, temveč tudi zaradi trgovine z opijem. Hkrati so družbene povezave v Afganistanu zelo ambivalentne. Gospodarji vojne (*warlords*) so hkrati dobrodelniki in tisti, ki mučijo, politiki hkrati služijo državi in določeni interesni skupini, trgovci so istočasno tudi tihotapci, mednarodne organizacije pomagajo in obenem izkoriščajo prebivalstvo Afganistana, vojaške enote, ki naj bi stabilizirale položaj, pa hkrati uničujejo vasi in mesta.

Prebivalstvo Afganistana vidi v takšni posredovani demokraciji le drugačen mehanizem za enako politiko, kakršna je bila poprej, kajti tudi pod to demokracijo blagostanja ne bo, saj država, ki ni dovolj vpeta v družbo, nima sredstev, da bi omogočala enakopravno porazdelitev oz. prerazporeditev dohodka. Tako obstajajo še vedno na eno strani privilegirani in na drugi izključeni prebivalci, kajti v liberalni projekt izgradnje ni vključeno tudi spreminjanje družbenih meja in razmerij. Kakšna bo usoda Afganistana, je težko predvideti, če upoštevamo dejstvo, da je mogoče liberalno in demo-

kratično vladavino vzpostaviti edinole na osnovi družbenih prizadevanj od znotraj in ne z intervencijo, od zunaj.

Čeprav je pričujoče delo Floriana P. Kühna znanstveno-kritično delo in njegov namen ni bil dajati nasvetov za reševanje obstoječe afganistanske problematike, se avtor v zaključku vendarle sprašuje, ali bi bilo mogoče tok dogodkov spremeniti, če bi mednarodna skupnost sledila naslednjima dvema nasvetoma. Prvi nasvet se tiče zmanjševanja rent državnega financiranja. Še smelejše pa bi bilo, če bi bila pripravljena prisluhniti avtorjevemu drugemu nasvetu, ki bi verjetno imel še mnogo bolj daljnosežne posledice. Gre za vključitev lokalnih danosti in zgodovinskih izkušenj z državnostjo v projekt vzpostavitve nove države. Država tako ne bi bila več edini garant varnosti. Ali je mednarodna skupnost že zrela za tak preizkus, pa je odprto vprašanje.

Ana PODVRŠIČ
École des hautes études en sciences sociales, Pariz

Lev Centrih
Marksistična formacija: zgodovina ideoloških aparatov komunističnega gibanja 20. stoletja
Založba /*cf., Ljubljana 2011,
str. 376, 23.00 EUR
(ISBN 978-961-257-037-8)

Oranžna zbirka *Založbe /*cf.* nas je letos med drugim napotila k doktorskemu delu *Leva Centriha* z na-

slovom *Marksistična formacija* in s podnaslovom *Zgodovina ideoloških aparatov komunističnega gibanja 20. stoletja*. Znanstvena monografija obravnava vlogo vednosti, zlasti marksizma kot enega izmed ideoloških aparatov države v 20. stoletju, opira pa se na zgodovinsko analizo jugoslovanske družbe v 30. in 40. letih prejšnjega stoletja. O pomembnem vplivu, ki ga je imel marksizem na pretekle družbene procese, priča sam način razpada držav realnega socializma. Te se namreč niso sesedle pod vojaškim pritiskom, temveč zaradi transformacij v teoretski, ideološki in politični konjunkturi, ki je omogočala emancipacijske projekte. Obenem je bila pozna Kraljevina Jugoslavija prizorišče številnih družbenih protislovij in je tako predstavljala pomemben izziv za marksistično revolucionarno teorijo in prakso.

Sledeč epistemološkemu vodilu, po katerem mora znanstvena praksa ob preučevanju svojega spoznavnega predmeta nujno preučevati tudi neposredne okoliščine lastnega početja in pogoje zanje, *Centrih* sprva razpravlja o zagatah slovenskega zgodovinopisja, zlasti v zvezi s prevladujočimi debatami o obravnavanem obdobju. Ker ugotavlja, da te predstavljajo predvsem nekritično početje, ki temelji na empirizmu, opisni metodi, esencializiranju pojma slovenskega naroda in predpostavki o zgodovinopisju kot avtonomni vedi, pisec v naslednjem poglavju zastavi nov problemski horizont, ki sega od oktobrske socialistične revolucije do razpada režimov realnega socializ-